

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, ΗΘΙΚΑ-ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ

Μτφρ από το www.study4exams.gr

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η (B1, 1-3)

Διανοητική και ηθική αρετή.

Ταιριάζει στη φύση μας η ηθική αρετή;

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἢ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἢ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους.

Ἐξ οὗ καὶ δηλὸν ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται·

οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθεῖ ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίξη τις ἄνω ῥιπτῶν,

οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθεῖ.

Επειδὴ, λοιπόν, η αρετή είναι δύο ειδών, διανοητική και ηθική, ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡ διανοητικὴ χροστάει κατὰ κύριο λόγο καὶ τὴ γένεση καὶ τὴν ἀνάπτυξή τῆς στὴ διδασκαλία, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς χρειάζεται πείρα καὶ χρόνο,

ἀπὸ τῆς ἄλλης ἡ ἠθικὴ εἶναι ἀποτέλεσμα εθισμού, ἀπ' ὅπου ἔχει πάρει καὶ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει μικρὴ διαφορά ἀπὸ τὴ λέξη ἔθος.

Απὸ αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται φανερό ὅτι καμία ἀπὸ τὶς ἠθικὲς ἀρετὲς δὲν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως·

ὄντως, κανένα πράγμα που ἔχει ἀπὸ τὴ φύση μιᾶ ὀρισμένη ιδιότητα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει με εθισμό μιᾶ ἄλλη ιδιότητα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ πέτρα, που ἀπὸ τὴ φύση τῆς πηγαίνει πρὸς τὰ κάτω, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνηθίσει νὰ πηγαίνει πρὸς τὰ πάνω, ἀκόμα κι ἂν κάποιος προσπαθῆσει νὰ τὴ συνηθίσει (σ' αὐτὸ), ρίχνοντάς τὴν πρὸς τὰ πάνω χιλιάδες φορές,

οὔτε ἡ φωτιά (εἶναι δυνατόν νὰ συνηθίσει νὰ πηγαίνει) πρὸς τὰ κάτω, οὔτε τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὰ πράγματα που ἀπὸ τὴ φύση τοὺς γεννιούνται με μιᾶ συγκεκριμένη ιδιότητα εἶναι δυνατόν νὰ συνηθίσει σὲ κάτι διαφορετικό.

<p>Οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.</p>	<p>Επομένως, οὔτε ἐκ φύσεως, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀντίθετα πρὸς τὴ φύση μας υπάρχουν οἱ ἀρετές μέσα μας, που ὅμως ἔχουμε ἀπὸ τὴ φύση τὴν ιδιότητα νὰ τις δεχτοῦμε, ἀλλὰ γινόμαστε τέλειοι με τὸν ἐθισμό.</p>
---	--

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η (B 1, 4)</p> <p>Ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ καλλιεργεῖται με τὴν ἠθικὴν πράξιν</p> <p>Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον·</p> <p>οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλὰκις ἰδεῖν ἢ πολλὰκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρῆσάμενοι ἔσχομεν)·</p> <p>τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν·</p> <p>ἂ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μαθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί·</p> <p>οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι.</p>	<p>Ακόμα, ὅσες ιδιότητες ἔχουμε ἀπὸ τὴ φύση, πρῶτα αποκτούμε τὶς δυνατότητες αὐτῶν καὶ ὕστερα προχωροῦμε στὶς ἀντίστοιχες ἐνεργεῖες (πράγμα που φαίνεται στὶς αἰσθήσεις μας·</p> <p>γιατί δεν ἀποκτήσαμε τὶς αἰσθήσεις (τῆς ὄρασης καὶ τῆς ἀκοῆς), ἐπειδὴ εἶδαμε πολλές φορές ἢ ἀκούσαμε πολλές φορές, ἀλλὰ ἀντίθετα τὶς χρησιμοποίησαμε, ἐπειδὴ τὶς ἔχουμε ἤδη, καὶ δεν τὶς ἀποκτήσαμε ἔχοντας κάνει καὶ ξανακάνει χρῆση τους)·</p> <p>τὶς (ἠθικὲς) ἀρετὲς ὅμως τὶς αποκτούμε, ἀφοῦ πρῶτα προβήκαμε σὲ ἐνεργεῖες ἀσκήσεως, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὶς ἄλλες τέχνες·</p> <p>γιατί ὅσα πρέπει νὰ κάνουμε, ἀφοῦ τὰ μάθουμε, αὐτὰ τὰ μαθαίνουμε κάνοντάς τα·</p> <p>για παράδειγμα, οἰκοδόμοι γίνονται με τὸ νὰ χτίζουν σπίτια καὶ κιθαριστὲς με τὸ νὰ παίζουν κιθάρα·</p> <p>με τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν γινόμαστε καὶ δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις, ἀνδρεῖοι κάνοντας ἀνδρεῖες πράξεις.</p>
--	--

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η (B 1, 5-7)</p> <p>Άλλα επιχειρήματα για τη σχέση ηθικής αρετής και ηθικής πράξης</p> <p>Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθεταὶ τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης.</p> <p>Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί.</p> <p>Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί.</p> <p>Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.</p>	<p>Τα παραπάνω τα επιβεβαιώνει κι αυτό που συμβαίνει στις πολιτείες· οι νομοθέτες δηλαδή κάνουν τους πολίτες καλούς με τον εθισμό, και αυτή είναι η θέληση κάθε νομοθέτη, ὅσοι ὅμως δεν κάνουν αὐτὸ σωστά δεν πετυχαίνουν αὐτὸ που επιδιώκουν, και σ' αὐτὸ διαφέρει το καλὸ πολίτευμα ἀπὸ το λιγότερο καλὸ πολίτευμα.</p> <p>Ἀκόμα, για τους ἴδιους λόγους και με τους ἴδιους τρόπους και γεννιέται κάθε ἀρετὴ και φθείρεται, το ἴδιο και κάθε τέχνη· γιατί με το παίξιμο της κιθάρας γίνονται και οι καλοὶ και οι κακοὶ κιθαριστές· με ἀνάλογο τρόπο και οι οἰκοδόμοι και ὅλοι οι ἄλλοι (τεχνίτες).</p> <p>Δηλαδή χτίζοντας με καλὸ τρόπο σπίτια θα γίνουν καλοὶ οἰκοδόμοι, ὅμως χτίζοντας με κακὸ τρόπο, κακοί.</p> <p>Γιατί, αν δεν ἦταν ἔτσι τα πράγματα, καθόλου δεν θα χρειαζόταν ο δάσκαλος, ἀλλὰ ὅλοι θα ἦταν καλοὶ ἢ κακοὶ ἀπὸ τη γέννησή τους.</p>
--	--

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η (B 1, 7-8)

**Σε όλες τις περιστάσεις της ζωής μας
διαπιστώνεται η σημασία της ηθικής πράξης
για την απόκτηση της ηθικής αρετής**

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει
πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι
τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν
δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι,
πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ
ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν
ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί.

Ὅμοιως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει
καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς·
οἱ μὲν γὰρ σῶφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται,
οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι,
οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς
ἀναστρέφονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως.

Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων
ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται.

Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιάς ἀποδιδόναι·

κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς
ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις.

Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως
εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου,
μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές·
δηλαδή κάνοντας όσα συμβαίνουν στις
συναλλαγές μας με τους άλλους ανθρώπους
γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι,
κάνοντας όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο
του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε
φόβο ή θάρρος, άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και
άλλοι δειλοί.

Το ίδιο συμβαίνει και με όσα έχουν σχέση με τις
επιθυμίες και με την οργή (μας)·
άλλοι δηλαδή γίνονται σῶφρονες και πρᾶοι,
ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι,
άλλοι με το να συμπεριφέρονται σ' αυτά με
αυτόν τον συγκεκριμένο τρόπο και άλλοι με
εκείνο τον τρόπο.

Και με έναν λόγο λοιπόν από όμοιες ενέργειες
διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του
χαρακτήρα μας.

Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μια ορισμένη
ποιότητα στις ενέργειές μας·
γιατί σύμφωνα με τις διαφορές αυτών
διαμορφώνονται και τα μόνιμα στοιχεία του
χαρακτήρα μας.

Δεν έχει λοιπόν μικρή σημασία το να αποκτούμε
συνήθειες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο από την
πιο μικρή μας ηλικία, αλλά έχει πάρα πολύ
μεγάλη σημασία ή μάλλον σημαίνει το παν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η (B 3, 1-2)

Η πραγμάτωση της ηθικής αρετής
συνεπάγεται ευχαρίστηση για τον
άνθρωπο

Σημείον δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἕξεων τὴν
ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις·

ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν
ἡδονῶν καὶ αὐτῶ τούτῳ χαίρων σῶφρων, ὁ
δ' ἀχθόμενος ἀκόλαστος, καὶ ὁ μὲν
ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ
λυπούμενός γε ἀνδρεῖος, ὁ δὲ λυπούμενος
δειλός.

Περὶ ἡδονᾶς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ
ἀρετή·

διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα
πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν
ἀπεχόμεθα.

Διὸ δεῖ ἡχθαί πως εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ
Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ
λυπεῖσθαι οἷς δεῖ ἢ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη
ἐστίν.

Πρέπει ὁμῶς να θεωροῦμε αποδεικτικό σημάδι
ὅτι ἔχουν διαμορφωθεῖ τα μόνιμα στοιχεία του
χαρακτήρα μας την ευχαρίστηση ἢ τη
δυσαρέσκεια που συνοδεύει τις πράξεις μας·
γιατί αὐτός που μένει μακριά ἀπὸ τις σωματικές
ἡδονές και αὐτό ακριβῶς του προκαλεῖ
ευχαρίστηση, εἶναι σῶφρων, ἐνῶ αὐτός που
δυσανασχετεῖ (με αὐτό), (εἶναι) ἐκλυτος και
αὐτός που υπομένει τους κινδύνους και χαίρεται
ἢ τουλάχιστον δεν δυσαρεστεῖται, εἶναι ἀνδρεῖος,
ἐνῶ αὐτός που δυσαρεστεῖται (εἶναι) δειλός.

Διότι η ἠθικὴ ἀρετὴ σχετίζεται με την
ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια·

γιατί για χάρη της ευχαρίστησης κάνουμε
τιποτένια πράγματα, ἐνῶ ἐξαιτίας της
δυσαρέσκειας μένουμε μακριά ἀπὸ τα ωραία
πράγματα.

Γι' αὐτό πρέπει να ἔχουμε διαπαιδαγωγηθεῖ ἀπὸ
την πιο μικρὴ ηλικία με τέτοιο τρόπο, ὅπως λέει
ὁ Πλάτωνας, ὥστε και να ευχαριστιόμαστε και
να χαιρόμαστε και να δυσανασχετούμε με αὐτά
που πρέπει· γιατί αὐτὴ εἶναι η σωστὴ παιδεία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^η (Β 6, 1-4)

Η αρετή καθιστά τον άνθρωπο ικανό να εκτελέσει το προορισμένο γι' αυτόν έργο

Δεῖ δὲ μὴ μόνον οὕτως εἰπεῖν, ὅτι ἕξις, ἀλλὰ καὶ **ποιία τις**.

Ῥητέον οὖν ὅτι **πᾶσα ἀρετή, οὗ ἂν ἡ ἀρετή, αὐτό τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν**, οἷον ἡ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετή τὸν τε ὀφθαλμὸν **σπουδαῖον** ποιεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ·

τῆ γὰρ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετῆ εὖ ὁρῶμεν.

Ὅμοίως ἡ τοῦ ἵππου ἀρετή ἵππον τε σπουδαῖον ποιεῖ καὶ ἀγαθὸν δραμεῖν καὶ ἐνεγκεῖν τὸν ἐπιβάτην καὶ μείναι τοὺς πολεμίους.

Εἰ δὴ τοῦτ' ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχει, καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ εἴη ἂν ἡ ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει.

Πῶς δὲ τοῦτ' ἔσται... ὧδ' ἔσται φανερόν, **ἐὰν θεωρήσωμεν** ποία τις ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῆς.

Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι δηλαδή (η αρετή) είναι συνήθεια, αλλά και τι είδους συνήθεια (είναι).

Πρέπει λοιπόν να πούμε ότι κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το κάνει να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του και το βοηθάει να εκτελέσει με τον πιο σωστό τρόπο το έργο που είναι προορισμένο γι' αυτό, όπως για παράδειγμα, η αρετή του ματιού κάνει αξιόλογο και το μάτι και το έργο του· γιατί με την αρετή του ματιού βλέπουμε καλά.

Με τον ίδιο τρόπο η αρετή του αλόγου κάνει και το άλογο αξιόλογο και ικανό να τρέξει και να κρατήσει τον αναβάτη και να μείνει να αντιμετωπίσει τους εχθρούς.

Αν λοιπόν έτσι συμβαίνει με όλα τα πράγματα, (τότε) και η αρετή του ανθρώπου θα μπορούσε να είναι η συνήθεια, από την οποία ο άνθρωπος γίνεται καλός και από την οποία θα βοηθηθεί να εκτελέσει σωστά το έργο του.

Πώς όμως θα γίνει αυτό ... με αυτό τον τρόπο θα γίνει φανερό, αν δηλαδή εξετάσουμε τι λογής είναι η φύση της.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7^η (B6, 4-8)

Η αρετή βρίσκεται στη μεσότητα.

Προσδιορισμός της έννοιας "μεσότητα"

Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς...

Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἔστιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει·

τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτόν πᾶσιν.

Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλά τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα·

ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον ἔστι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν.

Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἕξ μνάς προστάξει·

ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῶ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον·

Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῶ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ.

Σε καθετὶ βέβαια που παρουσιάζει συνέχεια και μπορεί να διαιρεθεῖ εἶναι δυνατό να πάρουμε ἄλλοτε ἓνα κομμάτι μεγαλύτερο, ἄλλοτε ἓνα κομμάτι μικρότερο και ἄλλοτε ἓνα κομμάτι ἴσο, και αὐτὰ σε σχέση εἴτε με το ἴδιο το πρᾶγμα εἴτε σε σχέση με εμάς...

Και ονομάζω μέσον σε σχέση με το πρᾶγμα, αὐτὸ που ἀπέχει ἐξίσου ἀπὸ καθένα ἀπὸ τα δύο ἄκρα (του), το οποίο εἶναι ἓνα και το ἴδιο για ὅλους, ενώ (μέσον) σε σχέση με εμάς, αὐτὸ που δεν εἶναι οὔτε πάρα πολὺ οὔτε πολὺ λίγο· και αὐτὸ δεν εἶναι ἓνα, οὔτε το ἴδιο για ὅλους.

Για παράδειγμα, εἴν τα δέκα εἶναι πολλά και τα δύο λίγα, μέσο σε σχέση με το πρᾶγμα παίρνουν (ἢ: θεωρουν) το ἕξι·

γιατί αὐτὸ ὑπερέχει και ὑπερέχεται κατὰ τον ἴδιο ἀριθμὸ μονάδων·

και αὐτὸ εἶναι μέσον σύμφωνα με τις διδασκαλίες της ἀριθμητικῆς.

Το μέσον ὅμως σε σχέση με εμάς δεν πρέπει να το προσδιορίζουμε ἔτσι·

γιατί, αν για κάποιον εἶναι πολὺ το φαγητὸ των δέκα μνων και λίγο των δύο, ο προπονητῆς δεν θα ορίσει ἕξι μερίδες·

γιατί και αὐτὴ η ποσότητα ἴσως εἶναι μεγάλη γι' αὐτόν που θα την πάρει ἢ μικρὴ·

δηλαδή για ἓνα Μίλωνα εἶναι μικρὴ, ενώ γι' αὐτόν που ἀρχίζει τις γυμναστικῆς ασκήσεις, μεγάλη.

<p>Ὅμοίως ἐπὶ δρόμον καὶ πάλης. Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.</p>	<p>Το ἴδιο ισχύει και στο τρέξιμο και στην πάλη. Ἔτσι λοιπὸν κάθε ειδικὸς αποφεύγει τὴν υπερβολή και τὴν ἔλλειψη, και επιζητεῖ το μέσον και αυτό επιλέγει· και το μέσον ὄχι σε σχέση με το πράγμα ἀλλὰ με εμάς.</p>
--	---

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 8^η (Β 6, 9-10)</p> <p>Ὅπως ἡ τέχνη, ἔτσι και ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ στοχεύει στο μέσον</p> <p>Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα</p> <p>(ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι,</p> <p>ὡς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειρούσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης,</p> <p>οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται),</p> <p>ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα και ἀμείνων ἔστιν ὥσπερ και ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική.</p> <p>Λέγω δὲ τὴν ἠθικὴν· αὕτη γὰρ ἔστι περὶ πάθη και πράξεις, ἐν δὲ τούτοις ἔστιν ὑπερβολὴ και ἔλλειψις και τὸ μέσον.</p>	<p>Ἄν λοιπὸν κάθε τέχνη ἐκπληρώνει σωστά το ἔργο της με αὐτὸν τον τρόπο, ἔχοντας δηλαδή στραμμένο το βλέμμα της πρὸς το μέσον και κατευθύνοντας πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα της</p> <p>(γι' αὐτὸ και συνηθίζουν να λένε στο τέλος για τα ολοκληρωμένα ἔργα ὅτι δεν εἶναι δυνατόν οὔτε να αφαιρέσουμε οὔτε να (τους) προσθέσουμε τίποτα,</p> <p>γιατί ἡ ὑπερβολὴ και ἡ ἔλλειψη φθείρουν τὴν τελειότητα, ἐνὼ ἡ μεσότητά τὴ διασώζει,</p> <p>και οἱ καλοὶ τεχνίτες ἐργάζονται, ὅπως λέμε, ἔχοντας το βλέμμα τους στραμμένο πρὸς αὐτό)</p> <p>ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι, ἂν ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀκριβέστερη και ἀνώτερη ἀπὸ κάθε τέχνη, ὅπως ἀκριβῶς και ἡ φύσις, (τότε) θα μπορούσε να ἔχει για στόχο της τὸ μέσον.</p> <p>Και ἐννοῶ τὴν ἠθικὴν (ἀρετὴν)· γιατί αὕτη σχετίζεται με τὰ συναισθήματα και τὴς πράξεις και σ' αὐτὰ ὑπάρχει ὑπερβολὴ και ἔλλειψη και τὸ μέσον.</p>
--	--

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 9^η (B 6, 10-13)</p> <p>Σημαντικές διευκρινήσεις για το περιεχόμενο της έννοιας "μεσότης"</p> <p>Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὅλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφότερα οὐκ εὔ·</p> <p>τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἔνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἔστι τῆς ἀρετῆς.</p> <p>Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον.</p> <p>Ἡ δ' ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν, ἐν οἷς ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἢ ἔλλειψις, τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται·</p> <p>ταῦτα δ' ἀμφω τῆς ἀρετῆς.</p> <p>Μεσότης τις ἄρα ἐστίν ἢ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὖσα τοῦ μέσου.</p>	<p>Για παράδειγμα, εἶναι δυνατόν (κανείς) και να φοβηθεί και να δείξει θάρρος και να επιθυμήσει και να οργιστεί και να ευσπλαχνιστεί και γενικά να ευχαριστηθεί και να δυσαρεστηθεί και σε μεγαλύτερο και σε μικρότερο βαθμό (από αυτόν που πρέπει), και τα δύο αυτά δεν είναι καλά·</p> <p>ὅμως το να αισθανθεί κανείς αυτά τη στιγμή που πρέπει και σε σχέση με τα πράγματα που πρέπει και σε σχέση με τους ανθρώπους που πρέπει και για τον λόγο που πρέπει και με τον τρόπο που πρέπει, (αυτό είναι) το μέσον και το ἄριστο, το οποίο ακριβῶς ἔχει σχέση με την ἀρετή.</p> <p>Ὅμοια και στις πράξεις υπάρχει υπερβολή και ἔλλειψη και το μέσον.</p> <p>Ἡ ἀρετὴ λοιπὸν ἀναφέρεται στα συναισθήματα και στις πράξεις, στα οποία η υπερβολὴ ἀποτελεῖ σφάλμα και κατακρίνεται, το ἴδιο και η ἔλλειψη, ενώ το μέσον ἐπαινεῖται και εἶναι το σωστό·</p> <p>και τα δύο αυτά ἔχουν σχέση με την ἀρετή.</p> <p>Ἐπομένως, η ἀρετὴ εἶναι ἓνα εἶδος μεσότητας, ἀφοῦ βέβαια ἔχει για στόχο της το μέσον.</p>
---	---

ΕΝΟΤΗΤΑ 10^η (Β 6, 14-16)

Ορισμός της αρετής

Ἐτι τὸ μὲν ἀμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν
(τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ
Πυθαγόρειοι εἴκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ
πεπερασμένου),

τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς

(διὸ καὶ τὸ μὲν ῥάδιον τὸ δὲ χαλεπὸν,
ῥάδιον μὲν τὸ ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ,
χαλεπὸν δὲ τὸ ἐπιτυχεῖν)·

καὶ διὰ ταῦτ' οὖν τῆς μὲν κακίας ἢ
ὑπερβολῆ καὶ ἢ ἔλλειψις, τῆς δ' ἀρετῆς ἢ
μεσότης·

ἔσθλοὶ μὲν γὰρ ἀπλῶς, παντοδαπῶς δὲ
κακοί.

Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν
μεσότητι οὔσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη
λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν.

Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ'
ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν·

καὶ ἔτι τῶ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ'
ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἔν τε τοῖς πάθεσι
καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ
μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.

Επιπλέον, το να κάνει κανείς λάθος (ή: το λάθος)
γίνεται με πολλούς τρόπους
(γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως
δίδασκαν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό πάει μαζί
με το πεπερασμένο),

όμως το να πράττει κανείς το σωστό (ή: το
σωστό) γίνεται με έναν μόνο τρόπο

(γι' αυτό και το ένα είναι εύκολο, ενώ το άλλο
δύσκολο, εύκολο το να αποτύχει κανείς στον
στόχο του, δύσκολο όμως το να (τον) επιτύχει)·

γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους γνώρισμα της
κακίας είναι η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ της
αρετής, (είναι) η μεσότητα·

γιατί καλοί (γινόμαστε) με ένα μόνο τρόπο, ενώ
κακοί με πολλούς.

Είναι λοιπόν η αρετή συνήθεια που επιλέγεται
ελεύθερα από το άτομο, η οποία βρίσκεται στη
μεσότητα σε σχέση με εμάς, η οποία καθορίζεται
από τη λογική και συγκεκριμένα, κατά τη γνώμη
μου, (με τη λογική) που καθορίζει ο φρόνιμος
άνθρωπος.

Και (είναι) μεσότητα (που βρίσκεται) ανάμεσα
σε δύο κακίες, που η μια βρίσκεται από την
πλευρά της υπερβολής, ενώ η άλλη από την
πλευρά της έλλειψης·

και ακόμα (είναι μεσότητα), επειδή από τη μία
άλλες από τις κακίες παρουσιάζονται ελλειπίς
και άλλες από την άλλη είναι υπερβολικές σε
σχέση με αυτό που πρέπει και στα
συναισθήματα και στις πράξεις, ενώ η αρετή και
βρίσκει και επιλέγει το μέσον.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Μτφρ από το www.study4exams.gr

ΕΝΟΤΗΤΑ 11^η (Α 1, 1)	
<p>Η πόλη είναι η τελειότερη μορφή κοινωνίας</p> <p>Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν</p> <p>(τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δηλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας.</p> <p>Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτική.</p>	<p>Ἐπειδὴ βλέπουμε ὅτι κάθε πόλη-κράτος είναι ένα είδος κοινότητας και ὅτι κάθε κοινότητα ἔχει συσταθεῖ για την επίτευξη κάποιου ἀγαθοῦ</p> <p>(πράγματι ὅλοι κάνουν τα πάντα για χάρη εκείνου που θεωροῦν ὅτι είναι καλό), εἶναι φανερό ὅτι ὅλες (οἱ κοινότητες) ἐπιδιώκουν κάποιο ἀγαθό, κυρίως ὁμως αὐτή που εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τις ἄλλες και κλείνει μέσα της ὅλες τις ἄλλες (ἔχει για στόχο της) το ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα (τα ἀγαθά).</p> <p>Αὐτή λοιπὸν εἶναι (ἡ κοινότητα) που ονομάζεται πόλη ἢ πολιτικὴ κοινωνία.</p>

ΕΝΟΤΗΤΑ 12^η (Α 2, 5-6)

Ο ἄνθρωπος εἶναι ζῶον πολιτικόν

Ἡ κοινωνικὴ οντότητα που προήλθε ἀπὸ τὴ συνένωση περισσότερων χωριῶν εἶναι ἡ πόλη, μια κοινωνικὴ οντότητα τέλεια, που μπορούμε να πούμε ὅτι πέτυχε τελικὰ τὴν ὑψίστη ἀυτάρκεια· συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τὴ ζωὴ, στην πραγματικότητα ὁμως ὑπάρχει για να εξασφαλίζει τὴ καλὴ ζωὴ. Ἡ πόλη, επομένως, εἶναι κάτι που ἦρθε στην ὑπαρξὴ εκ φύσεως, ὅπως ἀκριβῶς και οἱ πρῶτες κοινωνικὲς οντότητες, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι τὸ τέλος εκείνων κι ἀφοῦ αὐτὸ που λέμε φύση ενός πράγματος δεν εἶναι παρὰ ἡ μορφή που αὐτὸ ἔχει κατὰ τὴ στιγμή τῆς τελείωσης, τῆς ολοκλήρωσής του: αὐτὸ δεν λέμε, πράγματι, πως εἶναι τελικὰ ἡ φύση του

κάθε πράγματος, π.χ. του ανθρώπου, του αλόγου ή του σπιτιού, η μορφή δηλαδή που το κάθε πράγμα έχει όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία; Επίσης: Ο τελικός λόγος για τον οποίο υπάρχει ένα πράγμα είναι κάτι το έξοχο, και η αυτάρκεια είναι τελικός στόχος και, άρα, κάτι το έξοχο. Όλα αυτά κάνουν φανερό ότι η πόλη ανήκει στην κατηγορία των πραγμάτων που υπάρχουν εκ φύσεως και ότι ο άνθρωπος είναι ένα ον προορισμένο από τη φύση να ζει σε πόλη (*πολιτικὸν ζῶον*): ο δίχως πόλη άνθρωπος (θέλω να πω: ο εκ φύσεως δίχως πόλη άνθρωπος, όχι ο δίχως πόλη από κάποια τυχαία συγκυρία) ή είναι άνθρωπος κατώτερης ποιότητας ή είναι ένα ον ανώτερο από τον άνθρωπο· είναι σαν εκείνον που ο Όμηρος τον στόλισε με τους χαρακτηρισμούς «άνθρωπος δίχως σόι, δίχως νόμους, δίχως σπιτικό»: αυτός ο άνθρωπος, ο δίχως πόλη από τη φύση του, είναι —την ίδια στιγμή— και άνθρωπος που παθιάζεται με τον πόλεμο: είναι σαν ένα απομονωμένο πιόνι στο παιχνίδι των πεσσών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 13^η (Α 2, 10-13)

Ο ανθρώπινος λόγος η πιο μεγάλη απόδειξη ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζῶον πολιτικόν

Είναι, νομίζω, φανερό γιατί ο άνθρωπος είναι *πολιτικὸν ζῶον* περισσότερο απ' ό,τι οι μέλισσες ή τα άλλα αγελαία ζῶα: Όπως έχουμε ήδη πει πολλές φορές, η φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και χωρίς αιτία. Ας προσέξουμε ύστερ' απ' αυτό ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο ζῶο που είναι εφοδιασμένο με την ικανότητα του λόγου. Η απλή φωνή δεν εκφράζει, ως γνωστόν, παρά μόνο τη λύπη και την ευχαρίστηση· γι' αυτό και υπάρχει σε όλα τα ζῶα· η φύση τους έδωσε, πράγματι, όλη κι όλη αυτή την ικανότητα, να αντιλαμβάνονται το δυσάρεστο και το ευχάριστο και αυτά να τα κάνουν φανερά το ένα στο άλλο· του λόγου όμως ο προορισμός είναι να κάνει φανερό τι είναι ωφέλιμο και τι βλαβερό και, άρα, τι είναι δίκαιο και τι άδικο· αυτό είναι, πράγματι, που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα άλλα ζῶα: μονάχα αυτός αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και όλα τα άλλα παρόμοια πράγματα —και, φυσικά, η συμμετοχή σε όλα αυτά είναι που κάνει την οικογένεια και την πόλη. Ωρα όμως να προσθέσουμε και κάτι άλλο στον λόγο μας: Στην τάξη της φύσης η πόλη προηγείται από την οικογένεια κι απ' τον καθένα μας ως άτομο· ο λόγος είναι ότι το όλον αναγκαστικά προηγείται του μέρους· πραγματικά, αν πάψει να υπάρχει το σώμα ως σύνολο, δεν θα υπάρχει πια ούτε πόδι ούτε χέρι παρά μόνο ως (ίδια) λέξη, όπως, ας πούμε, αν μιλούμε για πέτρινο χέρι (θα είναι, πράγματι, κάτι σαν αυτό, αν μια φορά πεθάνει): όλα τα πράγματα

είναι αυτό που λέμε ότι είναι, αν τα κρίνουμε με κριτήριο τη λειτουργία και τις ιδιότητές τους· από τη στιγμή, επομένως, που θα πάψουν να έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά, δεν θα πρέπει πια να λέμε ότι είναι ό,τι ήταν πριν, αλλ' ότι απλώς εξακολουθούν να λέγονται ακόμη με την ίδια λέξη. Είναι φανερό λοιπόν α) ότι η πόλη ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως, β) ότι προηγείται από το κάθε επιμέρους άτομο. Γιατί αν είναι αλήθεια ότι ο καθένας μας χωριστά δεν είναι αυτάρκης, γίνεται λογικά φανερό ότι το κάθε μεμονωμένο άτομο θα βρεθεί στην ίδια ακριβώς κατάσταση που βρίσκονται, γενικά, τα μέρη προς το όλον· από την άλλη μεριά, ο άνθρωπος που δεν μπορεί να ζει μαζί με άλλους σε κοινότητα, ο άνθρωπος που λόγω αυτάρκειας αισθάνεται πως δεν του λείπει τίποτε, αυτός ο άνθρωπος δεν αποτελεί με κανέναν τρόπο μέρος της πόλης — ένας τέτοιος όμως άνθρωπος είναι, τότε, ή ζώο ή θεός.

ΕΝΟΤΗΤΑ 14^η (Α 2, 15-16)

Χωρίς αρετή και δικαιοσύνη ο άνθρωπος είναι το αγριότερο ζώο

Είναι φυσική λοιπόν η τάση του ανθρώπου να συνυπάρχει μαζί με άλλους σε μια τέτοια κοινωνία. Κι εκείνος όμως που πρώτος τη συγκρότησε, υπήρξε ένας από τους πιο μεγάλους ευεργέτες του ανθρώπου. Γιατί όπως ο άνθρωπος είναι το ανώτερο από όλα τα όντα όταν φτάνει στην τελειότητά του, έτσι όταν σπάζει τη σχέση του με τον νόμο και τη δικαιοσύνη γίνεται το χειρότερο από όλα. Δεν υπάρχει πιο ανυπόφορο και πιο ολέθριο πράγμα από την αδικία που διαθέτει όπλα. Ο άνθρωπος, από την άλλη, γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα για να υπηρετήσει τη φρόνηση και την αρετή, που όμως μπορεί να τα χρησιμοποιήσει εξ ολοκλήρου και για αντίθετους σκοπούς. Γι' αυτό ο δίχως αρετή άνθρωπος είναι από όλα τα όντα το πιο ανόσιο και το πιο άγριο, το χειρότερο από όλα στις ερωτικές απολαύσεις και στις απολαύσεις του φαγητού. Η δικαιοσύνη είναι στοιχείο συστατικό της πόλης· είναι αυτό που συγκρατεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 15 ^η (Γ 1, 1-2)	
<p>Ο πολίτης είναι το συστατικό στοιχείο της πόλης</p>	
<p>Τῶ περι πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καὶ τίς ἐκάστη καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἡ πόλις.</p>	<p>Για ὅποιον ἐξετάζει τον τρόπο διακυβέρνησης (μιας πόλης) και ποια είναι η φύση και ποια τα χαρακτηριστικά της κάθε επιμέρους πολιτείας (ή: του κάθε τρόπου διακυβέρνησης), το πρώτο σχεδόν θέμα για διερεύνηση είναι να δει τι είναι ἀραγε η πόλη.</p>
<p>Νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν προᾶξιν, οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον·</p>	<p>Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές γνώμες γι' αυτό το θέμα, ἄλλοι δηλαδή λένε πως την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έχει κάνει η πόλη, ενώ ἄλλοι ότι δεν την έχει κάνει η πόλη, ἀλλά μια συγκεκριμένη ὀλιγαρχική κυβέρνηση ἢ ἕνας συγκεκριμένος τύραννος·</p>
<p>τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὀρῶμεν τὴν πραγματείαν οὔσαν περὶ πόλιν, ἢ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις.</p>	<p>εξάλλου, βλέπουμε ὅτι ὅλη η δραστηριότητα του πολιτικού και του νομοθέτη ἔχει να κάνει (ή: σχετίζεται) με την πόλη, ενώ το πολίτευμα είναι ἕνας τρόπος οργάνωσης αὐτῶν που κατοικοῦν στη συγκεκριμένη πόλη.</p>
<p>Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκεκριμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δηλὸν ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος·</p>	<p>Επειδὴ ὁμως η πόλη ἀνήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, ὅπως ὅλα ἐκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ἕνα ὅλον, ἀποτελούμενο ὁμως ἀπὸ πολλά μέρη, είναι φανερό ὅτι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι ἕνα σύνολο ἀπὸ πολίτες.</p>
<p>ἢ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πληθός ἐστιν.</p>	

<p>Ὅστε τίνα χρῆ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον.</p> <p>Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις·</p> <p>οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην·</p> <p>ἔστι γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχία πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.</p>	<p>Ἐπομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης.</p> <p>Γιατί για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες·</p> <p>δεν υπάρχει δηλαδή μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης·</p> <p>με άλλα λόγια κάποιος, ενώ είναι πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, συχνά δεν είναι πολίτης σε ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.</p>
--	---

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 16^η Γ 1, 3-4/6/ 12)</p> <p>Ο πολίτης ορίζεται από τη συμμετοχή στην πολιτική και δικαστική εξουσία</p> <p>Ὁ πολίτης οὐ τῶ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν</p> <p>καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκίσεως),</p> <p>οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)·...</p>	<p>Ο πολίτης δεν είναι πολίτης με κριτήριο το ότι είναι εγκατεστημένος σε έναν συγκεκριμένο τόπο (γιατί και μέτοικοι και δούλοι μοιράζονται (με τους πολίτες) έναν κοινό τόπο),</p> <p>οὔτε (εἶναι πολίτες) αυτοί που (από όλα τα πολιτικά δικαιώματα) ἔχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στο δικαστήριο και ως εναγόμενοι και ως ενάγοντες (γιατί το δικαίωμα αυτό το ἔχουν και όσοι μοιράζονται (έναν τόπο) χάρη σε ειδικές συμφωνίες)·...</p>
---	--

<p>πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ...</p> <p>Τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερὸν· ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως,</p> <p>πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν.</p>	<p>Με την ακριβέστερη σημασία της λέξης με τίποτε ἄλλο δεν ὀρίζεται τόσο ο πολίτης παρὰ με τη συμμετοχὴ του στις δικαστικές λειτουργίες και στα αξιώματα. ...</p> <p>Τι εἶναι λοιπὸν ο πολίτης, ἀπὸ αὐτὰ γίνεται φανερό· σε ὅποιον δηλαδή υπάρχει η δυνατότητα να μετέχει στην πολιτική και δικαστική ἐξουσία λέμε ὅτι εἶναι πια πολίτης της συγκεκριμένης πόλης</p> <p>και πόλη ἀπὸ την ἄλλη εἶναι, για να το πούμε γενικά, το σύνολο ἀπὸ τέτοια ἄτομα, που εἶναι αρκετό για την ἐξασφάλιση της αὐτάρκειας στη ζωὴ τους.</p>
--	---

ΕΝΟΤΗΤΑ 17^η (Γ 7. 1-3/ 5)

Τα ὀρθὰ πολιτεύματα και οι παρεκκλίσεις ἀπὸ αὐτὰ

Ἰσχυρὰ ἀπὸ ὅσα εἶπαμε δίνοντας ὅλες τις ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις για τα θέματα που μας ἀπασχόλησαν, σειρά στη διερεύνησή μας ἔχει τώρα το θέμα των πολιτευμάτων, να δούμε πόσα εἶναι και ποια η φύση του καθενός τους. Και πρώτα, βέβαια, τα ὀρθὰ· γιατί οι παρεκκλίσεις και οι διαστρεβλώσεις θα γίνουν φανερὲς μόλις θα ἔχουν καθοριστεί τα ὀρθὰ πολιτεύματα. Ἐπειδὴ ὅταν λέμε "πολίτευμα" ἐννοούμε "ἀρχή, το σῶμα δηλαδή που ἀσκεῖ τη διακυβέρνηση στην πόλη", και η "κυβέρνηση" εἶναι η ὑψιστὴ ἀρχή στις πόλεις, ἀναγκαστικά η ὑψιστὴ ἀρχή θα εἶναι ἢ ἓνα μόνο ἄτομο ἢ λίγα ἄτομα ἢ το σύνολο των πολιτῶν. Ὄταν λοιπὸν ο ἓνας ἢ οι λίγοι ἢ το πλῆθος ολόκληρο ἀσκούν την ἐξουσία για την ἐξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος, αὐτὰ τα πολιτεύματα δεν μπορεῖ παρὰ να εἶναι ὀρθὰ· ὅταν, ἀντίθετα, η ἐξουσία ἀσκείται για την ἐξυπηρέτηση του ἰδιαίτερου συμφέροντος εἴτε του ενός εἴτε των λίγων εἴτε του πλῆθους, τα πολιτεύματα αὐτὰ εἶναι παρεκκλίσεις και διαστρεβλώσεις των ὀρθῶν. Γιατί ἢ το ὄνομα του πολίτη δεν πρέπει να δίνεται σε ἀνθρώπους που εἶναι κατὰ το πολίτευμα μέλη της πόλης (ἐνν. μια και δεν λαμβάνονται ὑπόψη τα δικαιώματά τους), ἢ (ἐνν. ἀν τους δίνεται

το όνομα του πολίτη) πρέπει να έχουν το μερτικό τους στα πλεονεκτήματα που ανήκουν στα μέλη της πόλης. Συνηθίζουμε λοιπόν να ονομάζουμε: "βασιλεία" τη μοναρχία που αποβλέπει στο κοινό συμφέρον και "αριστοκρατία" το πολίτευμα στο οποίο τη διακυβέρνηση ασκούν λίγα (περισσότερα του ενός) άτομα (το όνομα οφείλεται είτε στο ότι κυβερνούν οι άριστοι είτε στο ότι ασκούν την εξουσία αποβλέποντας σε ό,τι είναι άριστο για την πόλη και για τα μέλη της): όταν, τέλος, κυβερνά ο λαός αποβλέποντας στο κοινό συμφέρον, αυτό το πολίτευμα (στα αρχαία ελληνικά: αυτή η πολιτεία) πήρε το όνομα "πολιτεία", μια λέξη που είναι κοινή για όλα τα πολιτεύματα (στα αρχαία ελληνικά: για όλες τις πολιτείες). ... Παρεκκλίσεις και διαστρεβλώσεις των πολιτευμάτων που αναφέραμε είναι: της βασιλείας η "τυραννία", της αριστοκρατίας η "ολιγαρχία", της πολιτείας η "δημοκρατία". Η τυραννία είναι, πράγματι, μια μοναρχία που υπηρετεί το συμφέρον του μονάρχη, η ολιγαρχία υπηρετεί το συμφέρον των πλουσίων και η δημοκρατία το συμφέρον των απόρων, κανένα όμως από τα πολιτεύματα αυτά δεν υπηρετεί το συμφέρον του συνόλου των πολιτών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 18^η (Γ 11 1-4)

Πρέπει το πλήθος των πολιτών να ασκεί την πολιτική εξουσία;

Η άποψη ότι την εξουσία στην πόλη πρέπει μάλλον να την ασκεί το πλήθος παρά οι άριστοι που είναι λίγοι, νομίζω ότι μπορεί να συζητηθεί — με το νόημα ότι είναι μια άποψη που παρουσιάζει, βέβαια, κάποιες δυσκολίες, που περιέχει όμως ίσως και κάποια αλήθεια. Για το πλήθος μπορεί κανείς να πει τούτο: το κάθε επιμέρους άτομο μπορεί να μην είναι τίποτε το αξιόλογο, ενωμένοι όμως όλοι μαζί είναι ενδεχόμενο να είναι, όχι σαν άτομα αλλά σαν σύνολο, καλύτεροι από εκείνους — όπως ακριβώς τα δείπνα που γίνονται με τη συνεισφορά πολλών είναι καλύτερα από εκείνα που γίνονται με έξοδα ενός μόνο ανθρώπου. Πολλοί καθώς είναι, ο καθένας διαθέτει ένα μόριο αρετής και φρόνησης, και έτσι, ενωμένοι οι πολλοί γίνονται, κατά κάποιον τρόπο, ένας άνθρωπος με πολλά πόδια, με πολλά χέρια και με πολλές αισθήσεις — και με ανάλογη, βέβαια, αρετή και εξυπνάδα. Γι' αυτό και οι πολλοί είναι σε θέση να κρίνουν καλύτερα τα έργα της μουσικής και των ποιητών: ο ένας κρίνει ένα μέρος, ο άλλος ένα άλλο, και όλοι μαζί το σύνολο. Από την άλλη όμως μεριά, οι αξιόλογοι άνθρωποι είναι ανώτεροι από το κάθε επιμέρους άτομο ενός πλήθους, ακριβώς γιατί στο πρόσωπο τους συνενώνονται στοιχεία που εκεί είναι διάσπαρτα και χωριστά — έτσι δεν λέμε ότι συμβαίνει και στην περίπτωση των ωραίων και μη ωραίων ανθρώπων, των ζωγραφισμένων και αληθινών μορφών; Αν τα στοιχεία αυτά τα πάρουμε χωριστά, μπορούμε, βέβαια, τότε να

πούμε ότι το τάδε συγκεκριμένο άτομο έχει πιο όμορφο μάτι από το μάτι του ανθρώπου της ζωγραφιάς, ή ότι ένα άλλο άτομο έχει πιο όμορφο κάποιο άλλο μέλος του σώματος του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 19^η (Δ 4, 22-26)

Είδη δημοκρατίας

Πρώτο είδος δημοκρατίας είναι αυτή που παίρνει το όνομά της από την όσο γίνεται πιο πιστή εφαρμογή της αρχής της ισότητας. Η ισότητα, σύμφωνα με τον νόμο αυτής της δημοκρατίας, συνίσταται στο ότι οι φτωχοί δεν έχουν περισσότερα δικαιώματα και προνόμια από τους πλούσιους· σε καμιά περίπτωση οι δύο αυτές ομάδες δεν είναι κυρίαρχες η μια της άλλης: και οι δύο είναι όμοιες. Γιατί αν είναι αλήθεια αυτό που υποστηρίζουν μερικοί, πως η ελευθερία και η ισότητα υπάρχουν κατά κύριο λόγο στη δημοκρατία, αυτό θα ήταν έτσι στον μέγιστο δυνατό βαθμό εκεί όπου οι πολίτες —δίχως καμιά εξαίρεση— συμμετέχουν με τον ίδιο τρόπο στη διακυβέρνηση. Από τη στιγμή που ο λαός (ο δήμος) είναι η πλειοψηφία και οι αποφάσεις της πλειοψηφίας είναι αυτό που τελικά επικρατεί, το πολίτευμα αυτό δεν μπορεί παρά να είναι δημοκρατία. Αυτό λοιπόν είναι το πρώτο είδος δημοκρατίας. Ένα δεύτερο είδος είναι αυτό στο οποίο οι πολίτες καταλαμβάνουν τα αξιώματα με κριτήριο την περιουσία τους, εν πάση περιπτώσει χαμηλή· ο κανόνας είναι: όποιος αποκτά τα προβλεπόμενα οικονομικά μέσα, αποκτά το δικαίωμα να καταλαμβάνει αξιώματα· αν τα χάσει, χάνει αυτό το δικαίωμα. Μια τρίτη μορφή δημοκρατίας είναι αυτή στην οποία μπορούν να καταλαμβάνουν αξιώματα όλοι οι πολίτες που δεν έχουν κάποιο κώλυμα (αν είναι, λ.χ., υπόλογοι για κάτι), η υπέρτατη όμως αρχή είναι ο νόμος· μια άλλη μορφή είναι αυτή στην οποία μπορούν όλοι να καταλαμβάνουν αξιώματα αρκεί να είναι πολίτες, η υπέρτατη όμως αρχή είναι ο νόμος. Μια άλλη μορφή δημοκρατίας είναι αυτή στην οποία ισχύουν όλα τα προηγούμενα, η υπέρτατη όμως αρχή είναι τώρα ο λαός, όχι ο νόμος· είναι η περίπτωση κατά την οποία τα ψηφίσματα έχουν μεγαλύτερη ισχύ από τον νόμο· αυτό συμβαίνει όταν στην πόλη υπάρχουν και δρουν δημαγωγοί. Στις δημοκρατικές πόλεις που κυβερνούνται κατά τον νόμο, δεν κάνει ποτέ την εμφάνισή του δημαγωγός, αλλ' είναι οι άριστοι πολίτες που έχουν την πρωτοκαθεδρία. Οι δημαγωγοί κάνουν την εμφάνισή τους εκεί όπου οι νόμοι δεν αποτελούν την υπέρτατη αρχή.

<p>ΕΝΟΤΗΤΑ 20^η (Θ 2, 1-4)</p> <p>Οι στόχοι της παιδείας</p> <p>Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν·</p> <p>τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν.</p> <p>Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων.</p> <p>Οὐ γὰρ ταῦτ' ἅπαντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μαθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον,</p> <p>οὐδὲ φανερόν ποτερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος·</p> <p>ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις</p> <p>καὶ δῆλον οὐδὲν ποτερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον</p> <p>ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτάς τινας)·</p>	<p>Ὅτι πρέπει, λοιπόν, να θεσπίσουμε νόμους για την παιδεία και ότι αυτήν πρέπει να (την) κάνουμε ίδια για όλους (ή: να έχει δημόσιο χαρακτήρα), είναι φανερό·</p> <p>ποιος λοιπόν θα πρέπει να είναι ο χαρακτήρας αυτής της παιδείας και με ποιον τρόπο πρέπει αυτή να παρέχεται, (αυτά) είναι ανάγκη να μη διαφύγουν της προσοχής μας.</p> <p>Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.</p> <p>Πράγματι, δεν έχουν όλοι τη γνώμη ότι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι τα ίδια, ούτε με στόχο την αρετή ούτε με στόχο την άριστη ζωή</p> <p>ούτε είναι φανερό αν (η παιδεία) πρέπει να έχει στόχο της περισσότερο την άσκηση και την καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα·</p> <p>αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση</p> <p>και δεν είναι καθόλου φανερό αν (η παιδεία) οφείλει να επιδιώκει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή</p> <p>ή αυτά που οδηγούν στην αρετή</p> <p>ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές)·</p>
--	--

<p>περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον</p> <p>(καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς).</p> <p>Ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον·</p> <p>ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν,</p> <p>καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσον.</p> <p>Βάνουσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.</p>	<p>καὶ σχετικὰ με αὐτὰ που οδηγοῦν στὴν ἀρετὴ δεν ὑπάρχει καμιά ἀπολύτως συμφωνία</p> <p>(εξάλλου καταρχὴν δεν ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια ιδέα γιὰ τὴν ἀρετὴ που τιμοῦν· επομένως, εἶναι φυσικὸ νὰ ὑποστηρίζουν διαφορετικὲς γνώμες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀσκήσῃ της).</p> <p>Εἶναι λοιπὸν φανερό ὅτι (οἱ νέοι) πρέπει νὰ διδάσκονται ἀπὸ τὰ χρήσιμα τὰ πιο ἀπαραίτητα·</p> <p>ὅμως εἶναι φανερό ὅτι ὄχι ὅλα, δεδομένου ὅτι οἱ ἀσχολίες διακρίνονται σὲ αὐτές που ταιριάζουν σὲ ἐλεύθερους ἀνθρώπους καὶ σὲ αὐτές που δεν ταιριάζουν σὲ ἐλεύθερους ἀνθρώπους</p> <p>καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα πράγματα πρέπει νὰ μαθαίνουν ὅσα δεν θα κάνουν αὐτόν που τὰ μαθαίνει βάνουσο.</p> <p>Καὶ πρέπει νὰ θεωροῦμε ὅτι εἶναι βάνουση αὐτὴ ἡ ἀσχολία καὶ αὐτὴ ἡ τέχνη καὶ ἡ μάθησις, που κάνει τὸ σῶμα ἢ τὸ μυαλό τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων ἀκατάλληλο γιὰ τὴν ἀσκήσις καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς.</p>
---	---